

Gasmasktillverkning dygnet runt i Brastad under andra världskriget.

Av Terje W Fredh.

Statens fabrik i Brastad tillverkade fem miljoner gasmasker under åren 1939-44 men inga kom att användas. Gas kom inte att vara ett stridsmedel under andra världskriget. Gasmaskernas kol blev odugligt och hela produktionen kom att kasseras. Staten kom att beställa nya gasmasker på Gunnar Flodins fabrik i Lysekil.

Vykort från Brastad, från Ulf Carlssons arkiv.

Att en fabrik för tillverkning av gasmasker kom att placeras i Brastad handlar om arbetsmarknadspolitiska åtgärder. I mitten av 30-talet blev det färre jobb inom stenindustrin. Politikerna i Brastad skrev till regeringen och sökte 200 000 kr för att bygga en fabriksbyggnad.

Regeringen svarade inte på framställningen. Då reste tre politiker med ortens starke man, rektor Oscar Nyström i spetsen, till Stockholm och argumenterade

för sin sak. Bland annat pratade politikerna med Gunnar Sträng på finansdepartementet.

Fyra månader senare fick de besked att staten skjuter till 400 000 kronor. Fabriken skulle ha måtten 55 x 20 meter och vara i tre våningar.

Någon hyresgäst fanns inte när bygget började men till invigningen 4 februari 1939 hade politikerna i Brastad kontakt med Birger Carlssons firma Bicapa som var ensam i Sverige att tillverka gasmasker.

Militärt område

När andra världskriget var ett faktum stod det klart att Sverige saknade skydd mot gasangrepp. Staten tog över fabriken och 200 personer anställdes.

Dygnet runt gick tillverkningen vid fabriken vilken var militärt område. De anställda kom förutom från Brastad även från Lyse och Brodalen. En speciell busslinje startade för att köra personal från

utmarkerna till fabriken. Tre statliga kontrollanter fanns på plats och gjorde stickprov på produktionen.

I en intervju i tidningen Såningsmannen 1940 förklarade driftschefen Lindqvist att man på två år skulle förse alla svenskar med en gasmask.

De anställda producerade också ryggsäckar, handskar och halsdukar till försvaret samt asbesthandskar till brandförsvaren. De rök moln av asbest när handskarna klipptes och syddes, men ingen visste då att asbest var farligt.

Tysk flyg kontrollerade

Militärer bevakade fabriksområdet, vid entrén fanns en vaktkur i betong som göts av en Brastadsbo. Hittades på 60-talet på en skrottpå i kommunen, stod några år intill Försvarsgården i Lysekil innan den återfördes till Brastad. Detta efter ett medborgarförslag i Lysekils fullmäktige av Ann-Marie Gustafsson.

Nazisterna hade flera rapportörer i Bohuslän och dessa rapporterade snabbt om fabriken som gjorde detaljer till försvaret.

Därför var det vanligt att tyska spaningsplan ofta flög över centrala Brastad. Trots att det fanns ett luftvärnsbatteri i området blev planen aldrig beskjutna.

Ivar Johansson som var militär bevakningsman vid fabriken berättade att man på fabriken platta tak planterade björkar för att maskera byggnaden.

Radio Königsberg kunde i en sändning 1943 ironiskt rapportera att tyska spaningsplan har sett att växterna på brastads-fabriken tak behövde vattnas.

Radio Königsberg hade under kriget nyhetssändningar på svenska, nyhetsuppläsare var en nazist från Lilla Edet.